

Autoreferat

1. Jacek Hajduk

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2023: Ukończenie studiów podyplomowych – nauczanie języka polskiego jako obcego, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński

2012: Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, tytuł rozprawy: *Rzym: upadek i trwanie. Późny antyk w polskiej powieści historycznej XX wieku (Teodor Parnicki, Hanna Malewska)*; promotor: prof. dr hab. Stanisław Burkot

2009: Ukończenie studiów podyplomowych – specjalista ds. Public Relations, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera

2007: Tytuł zawodowy magistra filologii klasycznej, Instytut Filologii Klasycznej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, tytuł pracy: *Łacina potoczna w „Asinarii” Plauta*; promotor: dr hab. Hubert Wolanin

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

2015–obecnie: Instytut Filologii Klasycznej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie – adiunkt

2012–2015: Instytut Filologii Klasycznej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie – asystent

2009–2012: Instytut Filologii Polskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – godziny zleczone (doktorant)

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca

2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.).

Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

4.1. Recenzowana monografia naukowa (osiągnięcie jest dziełem indywidualnym): *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycznie obcy*, Towarzystwo WIEŻ, Warszawa 2023, ss. 256 (wydawnictwo z listy wydawnictw punktowanych, recenzenci: dr hab. Krzysztof Bielawski, prof. UJ (hellenista); prof. dr hab. Wojciech Ligęza (polonista)) (poz. I A.1 załączonego „Wykazu osiągnięć”).

Informacje ogólne. Głównym przedkładanym do oceny osiągnięciem naukowym jest monografia *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycznie obcy*. Przedmiotem studium jest możliwie kompleksowe ujęcie zagadnienia obecności Homerowej *Odysei* w dziele, myśli i życiu Józefa Wittlina.

Wittlin urodził się w rodzinie żydowskiej 17 sierpnia 1896 roku w Dmytrowie na terenie dzisiejszej zachodniej Ukrainy. We Lwowie w latach 1906-1914 chodził do gimnazjum klasycznego i jeszcze jako uczeń tej szkoły zaczął pracę nad przekładem *Odysei* Homera. Potem kształcił się w Wiedniu, gdzie nawiązał przyjaźnie literackie, m.in. z Josephem Rothem i Rainerem Marią Rilke. W latach 1916-1918 służył w wojsku austriackim, po wojnie wrócił do Lwowa, gdzie pracował jako nauczyciel. W 1920 roku ukazał się jego debiut – tom *Hymny*, który stanowił poetycki komentarz pacyfisty i polskiego Żyda do polsko-ukraińskiej wojny domowej i listopadowego pogromu we Lwowie. Dwa lata później w Łodzi został dyrektorem Teatru Miejskiego, wykładał w tamtejszej Szkole Dramatycznej i pisywał recenzje teatralne. W drugiej połowie lat dwudziestych i w latach trzydziestych związany był głównie z Warszawą, skąd nagonkami antysemitkami w przeddzień wybuchu drugiej wojny światowej zmuszony został uciekać na zachód Europy. Miał już wówczas na koncie, prócz tomu poetyckiego i pism rozproszonych, *Sól ziemi* i dwie wersje *Odysei* (wydania z 1924 i 1931). W pierwszych miesiącach drugiej wojny światowej Wittlin wraz z rodziną tułał się po Europie, by potem na stałe osiąść w Nowym Jorku. W Ameryce uczestniczył w emigracyjnym życiu kulturalnym i literackim. W latach 1962-1975 podróżował do Europy, nigdy jednak nie powrócił do niej na stałe. Jako emigrant pisywał do londyńskich „Wiadomości” i „Kultury” Jerzego Giedroycia. Współpracował też z Radiem Wolna Europa. Zmarł w Nowym Jorku 29 lutego 1976 roku. Dziełem życia Wittlina, jak sam twierdził, był polski przekład *Odysei*, nad którym pracował przez około sześć dekad.

Podjąłem się pracy nad tym tematem nie tylko dlatego, że był on dotąd nieomal niebadany, ale także w przekonaniu, że studium tego konkretnego przypadku przynieść może cenne wnioski o charakterze tyleż jednostkowym (dotycząc samego Wittlina i „jego” Homera), co ogólnym (rzucając światło na kondycję życiową i intelektualną całego pokolenia polskich emigrantów około- i powojennych).

Dotychczasowy stan badań. Polityka antysemitka przed drugą wojną światową, a następnie *damnatio memoriae* w PRL skutecznie przyczyniły się do marginalizacji, „wymazywania” Józefa Wittlina z polskiego kanonu. Mimo iż w okresie rozkwitu swego talentu (tj. w przededniu wybuchu wojny 1939 roku) pisarz ten należał do najsłynniejszych i najwyżej cenionych na świecie twórców literatury polskiej, obecnie jego życie i dzieło są raczej rzadko pamiętane. Tym mniej mówi się o jego pracy nad *Odyseją*.

O przekładzie Homera pióra Wittlina pisali nieliczni autorzy, m.in. Krystyna Stawecka (*Dwa polskie przekłady „Odysei”*. „*Odyseja*” w tłumaczeniu Parandowskiego i Wittlina, „Roczniki Humanistyczne” 1961, t. IX, z. 2, s. 93-102), Zygmunt Kubiak (*Homer Józefa Wittlina*, [w:] Homer, *Odyseja*, tłum. J. Wittlin, Warszawa 1982), Józef Korpanty (*Zapomniany tłumacz „Odysei” Homerowej*, „Przekładaniec” 2007, nr 18/19, s. 192-197) i Katarzyna Niesporek („*Ojczyznę Homera jest ból*”. *Wokół trzech „Odysei” Józefa Wittlina*, „Scripta Classica” 2007, nr 17, s.

117-134), a także Zoya Yurieff w osobnym rozdziale książki *Józef Wittlin* (*Józef Wittlin*, tłum. M. Szczubińska, Warszawa 1997, s. 49-60; książka wcześniej ukazała się w języku angielskim: *Joseph Wittlin*, New York 1973). Wciąż najcenniejszym komentarzem do tego tłumaczenia jest tekst samego Wittlina, który zamieszczał on, z pewnymi modyfikacjami, w kolejnych wydaniach w charakterze przedmowy (tekst analizowany szczegółowo w mojej książce). O związkach *Soli ziemi* z *Odyseją* także powiedziano trochę, czy to we wstępie do powieści (Ewa Wiegandt, *Wstęp*, [w:] J. Wittlin, *Sól ziemi*, Wrocław 1991), czy to w artykułach, z których wymienić można teksty Jerzego Stempowskiego (*Nowe wydanie „Soli ziemi”*, „Kultura” 1955, nr 7-8, s. 199-201), Jana A. Choroszego (*Między stereotypem a mitem. Huculski Józef Wittlin*, „TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych” 2021, t. XVI, nr 16, s. 35-48) czy Łukasza Tischnera („*Sól ziemi*”, *czyli tęsknota do eposu*, „Pamiętnik Literacki” 2012, nr 1, s. 87-109.). Z książek o Wittlinie w ogóle, ważnych, wciąż jednak raczej nielicznych, wymienić należy na pewno tomy: *Studia o twórczości Józefa Wittlina*, red. Ireneusz Opacki, Katowice 1990; *Between Lvov, New York and Ulysses' Ithaca: Józef Wittlin – poet, essayist, novelist*, red. Anna Frajlich, Toruń – New York 2001; Elżbieta Wittlin-Lipton, *Z dnia na dzień. Reportaż z modą w tle z czasów zawieruchy*, tłum. L. MacMillan, Toruń 2012; *Etapy Józefa Wittlina*, red. Wojciech Ligęza, Wojciech S. Woźniak, Kraków 2014; *Józef Wittlin – pisarz kulturowego pogranicza*, red. Ryszard Zajęczkowski, Lublin 2017; Hanna Trubicka, *Kultura to Ty. Filozofia kultury Józefa Wittlina*, Poznań 2017; Ryszard Zajęczkowski, *W labiryncie prozy Józefa Wittlina*, Lublin 2019; Katarzyna Szewczyk-Haake, *Moralna strona ludzkiego bytu. O twórczości Józefa Wittlina*, Kraków–Warszawa 2019; Nina Taylor-Terlecka, *Mała wittliniada. Epizody, przyjaciele, okolica*, Kraków 2022.

Wobec określonego stanu badań i obszarów, które moim zdaniem wymagały dalszych rozpoznań, a także specyfiki tematu przeze mnie podjętego, omawiana monografia łączy w sobie elementy biograficzne, historycznoliterackie i przekładoznawcze.

Badania. Archiwa i spuścizny. Materiału badawczego do książki dostarczały mi liczne spuścizny archiwalne, w tym korpusy korespondencji (zarówno publikowane – głównie seria Archiwum „Kultury”, jak i niepublikowane), dzieła literackie polskojęzyczne (twórczość czołowych pisarzy epoki, w tym Wittlina – zarówno przed-, jak i powojenna) i przekładane (przede wszystkim trzy wydania *Odysei* Wittlina) wraz autokomentarzami tłumacza i komentarzami (też: recenzjami). Kontekstowo ważne były opracowania z zakresu studiów nad Homerem i nad epoką archaiczną, w tym kolonizacją grecką (m.in. Adam Krokiewicz, Irad Malkin, Walter J. Ong, Martin L. West); nad literaturą polską, w zakresie: recepcja antyku, style literackie, modernizm, piśmiennictwo emigracyjne (m.in. Wojciech Ligęza, Ryszard Nycz, Tadeusz Sinko, Nina Taylor-Terlecka), a także z zakresu studiów amerykańskich, jak: historia idei, dzieje migracje, literatura amerykańska, recepcja antyku w USA (m.in. Zbigniew Lewicki, Vernon L. Parrington, Thomas E. Ricks).

Najważniejsze były jednak studia, które prowadziłem w archiwach polskich i zagranicznych. Były to: (1.) Houghton Library, Uniwersytet Harvarda (Cambridge, Massachusetts, USA), gdzie znajduje się największa część spuścizny Józefa Wittlina. Archiwum zawiera nie tylko liczne zbiory korespondencji (z pisarzami, wydawcami i filologami) i ważne dokumenty dotyczące pisarza, ale

także bezcenne z punktu widzenia moich badań materiały związane z *Odyseją*. Są to: tłumaczenia odręczne i maszynowe, fragmenty eposu (z odręcznymi notatkami tłumacza) gotowe do składu, egzemplarz wydania II (1931) bogato zapisany uwagami pod kątem wydania III (1957) itd. Inne: (2.) Instytut Literacki w Maisons Laffitte (Le Mesnil-le-Roi, Francja) i (3.) Zakład Narodowy im. Ossolińskich (Wrocław) dostarczyły mi dodatkowych a materiałów dotyczących *Odysei* w przekładzie Wittlina. W archiwach znajdujących się w Nowym Jorku, a są to: (4.) Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (także bogate archiwum Wittlina) i (5.) Polski Instytut Naukowy w Ameryce oraz (6.) Columbia University Rare Books & Manuscript Library, odnalazłem bardzo istotne materiały (głównie biograficzne) dotyczące życia pisarza na emigracji w Ameryce. (7.) Korzystałem także ze zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswilu (Szwajcaria) oraz (8.) warszawskiego Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, gdzie oprócz innych materiałów zdeponowane są notesy Wittlina (ponad 140 sztuk), zapisywane latami i zawierające wiele cennych, nieobecnych gdzie indziej informacji. Pomocą (informacjami i materiałami) służyła mi także Elżbieta Wittlin-Lipton, córka pisarza.

Charakterystyka badań. Cele. Metody. Wnioski. Głównym moim celem było zrekonstruowanie biografii intelektualnej Józefa Wittlina, ze szczególnym uwzględnieniem roli, jaką odegrała w niej Homerowa *Odyseja* – jako przedmiot starań translatorskich, jako model dla twórczości własnej, jako punkt odniesienia itd. Podejście takie wydaje się szczególnie uzasadnione ze względu na fakt, iż ten grecki epos nie tylko zdominował zupełnie twórczy kosmos Wittlina-pisarza, ale też stał się rodzajem mapy, drogowskazu dla Wittlina-żołnierza oraz Wittlina-weterana, emigranta, tułacza.

Rozprawa *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycznie obcy* sytuuje się na pograniczu historii literatury, archiwistyki, biografistyki oraz teorii przekładu z elementami komparatystyki. Oznacza to, że stosowano w niej (zależnie od okoliczności i potrzeb badawczych) różne metody właściwe tego typu publikacjom: metoda analizy i krytyki, metoda filologiczna, metoda archiwalna, metoda historyczna, metoda porównawcza.

Trzy najważniejsze w moim przekonaniu wnioski, które przyniosła kwerenda badawcza i które uczyniłem tezami prezentowanej książki, są następujące:

(1.) Uważam za uzasadnione stwierdzić, że Wittlin-pacyfista nie tylko „z powołania i przekonania” (co podsunęła N. Taylor-Terlecka w szkicu: *Między krajem a wygnaniem — Dylematy i rozterki Odysa* [w:] *Mała wittliniada*, Kraków 2022), ale wręcz programowo tułaczkę Odyseusza wpisywał w logikę „wieku wojen”, natomiast losy sobie współczesnych żołnierzy i weteranów – w model Homerowy. Stał się więc Wittlin (paradoksalnie, bo mimo swego jako pisarza często milczenia) najwymowniejszym przedstawicielem zjawiska nazywanego w mojej monografii „momentem homerowym”, o którym to momencie Jerzy Stempowski pisał: „Rozbitkowie po wielkich katastrofach, barbarzyńcy dochodzący do władzy i samotnicy niezgodni z swym czasem, gdy brali do ręki Homera, odnajdywali ciągłość czasu i łączność z wszystkimi pokoleniami poprzednimi” (z listu do Józefa Wittlina, 23 sierpnia 1957 roku).

(2.) Uważne studia nad życiem i dziełem Józefa Wittlina podsuwają twierdzenie, że nie sposób ukazać jego dramatu należycie i uczciwie, o ile nie uwzględni się w rekonstruowaniu tej

biografii kontekstu żydowskiego. Biorąc nawet poprawkę na (późny) akt konwersji na chrześcijaństwo i szacunek dla tej tradycji, a także szczególne sympatie tego pisarza dla franciszkanizmu, należy wyraźnie powiedzieć: Wittlin – pisarz polski – był z pochodzenia Żydem i za Żyda się uważał, z dziedzictwa żydowskiego obficie czerpał i za bycie Żydem był w Dwudziestoleciu prześladowany, a unicestwienie żydowskiego świata (Holokaust) przeżył bardziej niż cokolwiek innego.

(3.) Za warte podkreślenia uważam, że na emigracji w Ameryce myślenie Wittlina zdominowane zostało przez „kompleks ocalańca”, a to z kolei wpłynęło na słynną tego pisarza niemożność pracy literackiej, graniczącą momentami z zupełnym paraliżem twórczym. Problemy bytowe i zdrowotne, a także przyrodzony pisarzowi perfekcjonizm, niewątpliwie odgrywały swoją rolę w opieszałości pisarza w ogłaszaniu nowych tekstów, nie należy jednak bagatelizować roli traumy, na którą *Odyseja* Homera – świadomie przez Wittlina „aktualizowana” także i w tym kontekście – była rodzajem remedium. Wittlin po Holokauście pisał mało i z wielką ostrożnością, bo za ważniejsze od tekstów nowych uważał cyzelowanie i ciągle przeżywanie na nowo *Odysei*, które samo w sobie było dla niego (poza wszystkim innym) także rodzajem medytacji nad losem ludzkim.

Układ i ogólna charakterystyka rozprawy. Oprócz wstępu oraz zakończenia, które tworzą tematyczną i problemową ramę, prezentowana monografia składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich nosi tytuł *Ameryka Wittlina albo przeżywanie Homera* i biograficznie obejmuje lata 1941-1976, czyli okres pobytu pisarza w Stanach Zjednoczonych. Przedmiotem rozważań jest tam życie i ówczesna twórczość Wittlina, której treścią uczynił on bezpośrednio Amerykę. Rozdział drugi zatytułowany został *Europa Wittlina albo przetwarzanie Homera* i ukazuje pisarza w dwóch perspektywach czasowych: na pierwszym planie są to lata 1896-1940, więc życie spędzone na Starym Kontynencie, na drugim – owego życia pamięć, zatem Europa utracona, widziana oczyma emigranta osiadłego za oceanem. Problemowo obejmuje takie zagadnienia jak: ojczyzna, wojna, podróż i tożsamość. Teksty Wittlina omawiane w tym rozdziale bądź zostały napisane przed wojną, ale rezonowały przez kolejne lata, czy to powracając w przekładach (*Sól ziemi*), czy to w nowej szacie (*Etapy*, przedruk w *Orfeuszu w piekle XX wieku*), bądź powstały już po niej, spisane ręką emigranta, ale do epoki przedwojennej wyraźnie odsyłają (*Mój Lwów*). Trzeci z rozdziałów zatytułowany został „*Odyseja*” *Wittlina albo przywracanie Homera* i traktuje o trwającej przez całe niemal życie, bo od lat szkolnych do starości, podróży – pracy Wittlina nad przekładem *Odysei* z oryginału na język polski. Przedmiotem uwagi są tam zarówno okoliczności historyczno-biograficzne towarzyszące temu tłumaczeniu czy polemiki wokół niego, jak i konkretne zabiegi literackie, przekładające się na styl i wydźwięk utworu, który Wittlin, ceniony przecież prozaik i eseista oraz podziwiany poeta, uznał – jak już powiedziano – za jedyne skończone dzieło swego życia.

W studium przyjąłem układ nieoczywisty chronologicznie: odwrócenie kolejności dwóch pierwszych rozdziałów (najpierw okres emigracyjny, a następnie przedwojenny i jego reminiscencje) jest zabiegiem świadomym. W moim przekonaniu, nie tracąc z horyzontu

perspektywy biograficznej, udało się dzięki temu bardziej precyzyjnie uchwycić cechujące Wittlina „myślenie Homerem”.

Wstępnych i ogólnych informacji (m.in. o przyznanych dotacjach i stypendiach) dostarcza otwierająca książkę przedmowa *Od autora*. W tym miejscu warto zaznaczyć, że unikam w swojej monografii terminu „recepja antyku”, uważam bowiem, że nie oddaje on złożoności stosunku Wittlina do Homera. Ponadto: jako że tematem książki nie jest Homer, a jego konkretnie wskazana kulturowa „inkarnacja”, problem autorstwa eposów (i tzw. kwestia homerowa) pozostają tu zasadniczo poza obszarem badawczego zainteresowania.

W szczegółowej prezentacji monografii dane bibliograficzne przytaczam hasłowo; precyzyjne, wyczerpujące informacje znajdują się w książce, w *Bibliografii* (s. 237-243) i w przypisach dolnych (*passim*).

Wstęp nosi tytuł „*Navigare necesse est*” albo *Wittlin w świecie Homera* i dzieli się na dwa podrozdziały: *Stary Świat i Nowy Świat* oraz *Polski Homeryda*. W pierwszym piszę o znaczeniu Homera, ze szczególnym uwzględnieniem *Odysei* i postaci Odysa, dla kultury zachodniej (część *Narodziny Zachodu z ducha eposu*) oraz o amerykańskiej „odysei” Europejczyków, tzn. o dziejach osadnictwa europejskiego i europejskiej migracji do Nowego Świata (część *Amerykańska wyjątkowość*; jednym z punktów orientacyjnych jest tu Alexis de Tocqueville).

W drugim podrozdziale, nawiązując do słów Oskara S. Czarnika („Czy odbiorcy dzieła Homera i Wittlina mogli pogodzić się z myślą o utracie Itaki?” [w:] *W drodze do utraconej Itaki*, Warszawa 2012), zwracam uwagę na wyjątkowość relacji polskiego pisarza z greckim epikiem i na ważność tej relacji w perspektywie dwudziestowiecznej kultury polskiej, szczególnie emigracyjnej (część *Homer i Wittlin*). Wreszcie poświęcam uwagę sprawom formalno-technicznym, pisząc o tytule książki, kompozycji i układzie kolejnych jej partii, a także założeniach i tezach (część *Tytuł, układ i teza książki*).

Rozdział I zatytułowałem: *Ameryka Wittlina albo przeżywanie Homera* i podzieliłem (podobnie jak dwa kolejne) na cztery podrozdziały: *Początek odysei amerykańskiej*; *Na wygnaniu*; *Blaski i nędze*; *Tematy amerykańskie*. Bohaterem tego rozdziału jest „Wittlin-Odyseusz”, a kontekstem – „przestrzeń wygnania”.

Podrozdział pierwszy (*Początki odysei amerykańskiej*) rozpoczynam od ukazania amerykańskiej Ziemi Obiecanej w perspektywie historycznej. Ukazuję Nowy Jork (od 1941 roku dom Wittlina), poczynając od czasów pierwszych przybyszy ze Starego Kontynentu, przez kolejne fale emigrantów zarobkowych, aż po czas uciekinierów politycznych (często Żydów z pochodzenia) z Europy rozrywanej drugą wojną światową (część *Nowy Jork*). Następnie wprowadzam w ten świat rodzinę Wittlinów, śledząc ich losy w przeddzień rejsu transatlantyckiego, w podróży i podczas pierwszych zetknięć z nową, amerykańską rzeczywistością (część *Nowe życie*). Obok opracowań amerykańistycznych, wykorzystuję w tym podrozdziale m.in. także ustalenia Niny Taylor-Terleckiej (*Mała wittliniana*, Kraków 2022) i wspomnienia Elżbiety Wittlin-Lipton (*Z dnia na dzień*, Toruń 2012).

W obu częściach podrozdziału *Na wygnaniu*, tj. *Manhattan i Bronks* oraz *Skamandrycy po wojnie* skupiam się na pierwszych latach Wittlina w nowej ojczyźnie. W części pierwszej

opowiadam o przeprowadzkach Wittlinów i niemożności przystosowania się pisarza do nowych warunków; w drugiej przyglądam się trzem amerykańskim (ale sięgającym czasów międzywojennych) przyjaźniom pisarza: z Julianem Tuwimem, Kazimierzem Wierzyńskim oraz Janem Lechonem, z których pierwszy wrócił do Polski, drugi krążył między Ameryką i Europą (zmarł w Londynie), a trzeci popełnił samobójstwo, skacząc z wysokiego piętra jednego z nowojorskich wieżowców. Każda z tych przyjaźni inaczej naznaczyła Wittlina, jego stosunek do pisania i bycia pisarzem emigracyjnym. Jest to dla Wittlina (jak dla jego przyjaciół) moment podejmowania ważnych decyzji życiowych i światopoglądowych. Wraz z tym podrozdziałem zaczynam obfite korzystanie ze źródeł, często niepublikowanych (zob. wykaz archiwów na s. 243 i przypisy dolne (*passim*)). Wymienić tutaj można chociażby listy: Stanisława Balińskiego, Antoniego Słonimskiego i Juliana Tuwima, a także samego Wittlina. Ważnym opracowaniem dla tego okresu i tego tematu jest praca monograficzna Beaty Dorosz pt. *Nowojorski pasjans* (Warszawa 2013).

Podrozdział trzeci (*Blaski i nędze*) traktuje o życiu Wittlina na emigracji. W jego części pierwszej (*Dylematy Odyseusza*) skupiam się na „kondycji wygnańca”: sporo uwagi na przestrzeni lat poświęcił Wittlin bytowym, duchowym czy językowym konsekwencjom (dla pisarza) przymusowej emigracji. Na szczególną uwagę zasługuje tu szkic *Blaski i nędze wygnania* [w:] „Kultura” 1959), gdzie czytamy: „Wykorzenienie pisarza z ziemi, na której dłużej czy krócej żył w symbiozie z językiem tej ziemi, może być okrutnym gwałtem”. W drugiej części (*Kres i bezkres*) piszę wciąż o kondycji, tym razem jednak fizycznej, zdrowotnej Wittlina, oraz o jego śmierci 29 lutego 1976. Do głosu dochodzą tu m.in. również: Jerzy Giedroyc, Witold Gombrowicz, Mieczysław Grydzewski, Tymon Terlecki.

Ostatni podrozdział nosi tytuł *Tematy amerykańskie*. W pierwszej kolejności (część *Eseje*) omówione zostają teksty Wittlina poświęcone Ameryce, są to przede wszystkim szkice: *Płaszcz* (1941), *Do jakiej Ameryki jechałem* (1941), *Pod znakiem „Kartofli”* (1941), *Mój pierwszy rok w Ameryce* (1941), *Novi Eboraci* (1951) i *Poe w Bronksie* (1953). Jakkolwiek nie samej *Odysei* są te teksty poświęcone, to na uwagę zasługuje fakt, iż Wittlin wspólny mianownik Europy i Ameryki widzi w kulturze antycznej i klasycznej edukacji, u źródeł której znajduje się przecież Homer. Było to zjawisko, zdaniem Wittlina, definiujące cały Zachód jako krąg cywilizacyjny. Na osobną wzmiankę zasługuje esej *Poe z Bronksie*, gdzie Wittlin – w duchu XI pieśni *Odysei* – kreśli sugestywnie przestrzeń pogranicza dwóch światów: świata żywych i świata umarłych. W części drugiej (*Notatniki*) tego podrozdziału analizie poddaje znajdujące się jedynie rękopisach notatniki Wittlina. Pisarz poruszał tam różne tematy. Są wśród nich m.in.: Lwów, Paryż, Nowy Jork, Żydzi, Polacy, literatura, język, filozofia, cywilizacja, proces twórczy, religia czy rasizm, a także koty. Następnie staram się wskazać wątki, które pisarz rozwijał pod kątem planowanych (ale niezrealizowanych) projektów pisarskich. Bazą źródłową w tym podrozdziale są przede wszystkim eseje i notatniki Wittlina.

Rozdział 2 nosi tytuł: *Europa Wittlina albo przetwarzanie Homera*, a składające się nań podrozdziały to kolejno: *Ojczyzna utracona*; *Wojna i pokój*; *W drodze*; *Państwo umarłych*.

Bohaterem tego rozdziału jest zarówno „Wittlin-Odyseusz”, jak „Wittlin-Homer”; kontekstem — „przestrzeń utracona”.

Tematem obu części (*Tamta Itaka* i *Tamta Europa*) podrozdziału pierwszego (*Ojczyzna utracona*) jest topos Itaki. W świadomości Wittlina topos ten nabrał pełni życia właściwie dopiero po wojnie, podczas emigracji w Ameryce. To już zza oceanu ten polski Żyd wygnany z kraju i polski pisarz wygnany z języka dostrzegł najgłębszy sens tej wyspy-symbolu. Znamienne (i psychologicznie uzasadnione) jest to, że do Itaki swojej młodości (w węższym i szerszym znaczeniu: od Lwowa przez Galicję po Europę) wraca Wittlin w pismach powstałych wiele lat po przeniesieniu się na Zachód, czyli gdy świat ów odszedł już w przeszłość (np. *Mój Lwów* (1946)). Powrót do europejskiej ojczyzny przed drugiej wojny światowej i Holokaustu uważał on za niemożliwy. („Czy Europa jest rzeczywiście taka, jaką ją widzę we wspomnieniu?”, pisał w liście do Tymona Terleckiego). W podrozdziale tym Itakę Homera i Wittlina umieszczam w znanych zachodniemu czytelnikowi kontekstach (Konstandinos Kawafis, Nikos Kazantzakis); wprowadzam też ważne dla recepcji mitu o Odyseuszu opracowanie autorstwa Edith Hall: *The Return of Ulysses* (Baltimore 2008).

Podrozdział drugi nosi tytuł *Wojna i pokój*. Pierwsza część tego podrozdziału nosi tytuł *O czym śpiewał Homer* i stanowi polemikę z rozpowszechnionym sądem, jakoby Homer był „poetą gloryfikującym wojnę oraz chwałę zdobytą na polu bitwy”. (Anna Ceglarska, *Wojna czy pokój?* [w:] „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2009). W moim przekonaniu rację mają ci badacze, którzy w eposach widzą postawę zgoła odmienną – przykłady na pacyfizm Poety są łatwe do odnalezienia na kartach obu eposów. Wittlin pisał: „Homer nie jest batalistą nawet w znaczeniu Sienkiewicza. Potępia on wojnę całkiem jawnie już w pierwszych słowach *Iliady*, ale będąc epikiem czasów krwawych, musiał szukać ludzkich serc tam, gdzie najżywiej były: pod Troją, wśród kurzawy bitewnej”. Następnie (część *Poza czas*) przyglądam się – przez pryzmat związków Homerem – powieści Wittlina *Sól ziemi*. O dziele tym w przytaczanym już opracowaniu dotyczącym „powrotów Odysa” Edith Hall pisała: „Bohaterem tej współczesnej *Odysei* jest odpowiednik świniopasa Eumajosa, analfabeta, niemal idiota z prowincji Piotr Niewiadomski. Jego proste odruchy moralne ofiarują alternatywę dla szalonego nihilizmu wojny: jest on «solą ziemi» we wczesnochrześcijańskim znaczeniu”. Jednocześnie, idąc tropem wskazanym przez Halinę Wittlin, zwracam tu uwagę na drugi z Homerowych kontekstów dla *Soli ziemi*, mianowicie na *Iliadę*. Powieść Wittlina została bowiem pomyślana niewątpliwie jako dialog z oboma eposami: od poziomu językowego przez fabułę i kreowanie postaci aż po ogólny wydźwięk dzieła. Oprócz archiwaliów Wittlinowych, w podrozdziale tym korzystam z uwag komentatorów jego *Soli ziemi*: wspomnianej Edith Hall i Thomasa Manna, ale też ważnej w kontekście nowego odczytania *Iliady* Simone Weil.

Podrozdział trzeci (*W drodze*) traktuje o podróżowaniu „Wiecznego Tułacza” Wittlina, zarówno przed wojną (część *Podróże*), jak i po wojnie (*Powroty*). W pierwszej kolejności omawiam więc podróże po Europie, jakie Wittlinowie odbyli w latach dwudziestych i trzydziestych; w drugiej te, które udawało im się urzeczywistnić już po wojnie. Przez wojnę pisarz odwiedzał głównie Włochy, ale też Francję i Jugosławię; po wojnie wracał do Włoch i Francji, ale ważnym miejsce

przyjazdów była od lat sześćdziesiątych także Hiszpania, gdzie osiedliła się córka Wittlinów, Elżbieta. Co ciekawe, Wittlin nigdy nie zdołał odwiedzić Grecji. Samej idei podróżowania pisarz w swoich tekstach także poświęca sporo uwagi. Warto w tym momencie zaznaczyć, że Wittlina refleksja nad podróżą – obok tej nad utraconą ojczyzną, wyniszczającą wojną i tożsamością (zob. niżej) – odsyła bezpośrednio z *Odysei*. W podrozdziale tym korzystam zarówno z archiwaliów, jak i esejów podróżnych Wittlina (*Etapy*) oraz opracowań dotyczących tych podróży (Wojciech Ligęza, Ryszard Zajączkowski).

Czwarty podrozdział (*Państwo umarłych*) wieńczy w jakimś sensie wątek ściśle biograficzny i zarazem dopełnia przegląd najważniejszych z perspektywy mnie interesującej problemów i tematów twórczości Wittlina. Pierwsza część (*Zdrajcy ojczyzny*) to powrót do przełomu lat 1938 i 1939, czyli czasu, kiedy Wittlin stał się ofiarą antysemickiej nagonki i w jej rezultacie zmuszony został do opuszczenia Polski. Kluczową rolę w tych wydarzeniach odegrał pisarz Jerzy Pietrkiewicz, publikujący (pod różnymi pseudonimami) na łamach prasy międzywojennej swoje ataki wymierzone w poetów polskich żydowskiego pochodzenia; Juliana Tuwima, Antoniego Słonimskiego i Józefa Wittlina określił m.in. mianem „łotrów zasługujących na szubienicę”. Druga część (*Nikt – więc ja też*) podrozdziału poświęcona została problemowi tożsamości. Zwracam tu uwagę na istotny dla *Odysei* motyw ukrywania tożsamości przez wzgląd na własne bezpieczeństwo (zob.: jaskinia Polifema, gościna u Feaków) i zestawiam go z problemem Wittlinowi współczesnym i ze zgrozą przez niego studiowanym: „Przedstawić się jako Żyd to ściągnąć na siebie wyrok śmierci. Bezpieczny jest tylko Nikt” (Primo Levi, *Rozejm*, Kraków 2009). Obok źródeł archiwalnych w podrozdziale przywoływani są autorzy eksplorujący tematykę Holocaustu i tożsamości żydowskiej, jak wspomniany Primo Levi czy Jean Améry (*Poza winą i karą*, Kraków 2007).

Rozdział 3 i ostatni, zatytułowany „*Odyseja*” Wittlina albo *przywracanie Homera*, dzieli się na następujące podrozdziały: *Odyseusz na Zachodzie*; *Podróże z Odyseuszem*; *Oddech wędrówki*; *Echa wędrówki*. Bohaterem tego rozdziału jest „Wittlin-Homer”, a kontekstem – *Odyseja*, translatorska praca nad nią i jej obecność w przestrzeni emigracyjnego dyskursu literacko-intelektualnego-tożsamościowego.

Pierwszy podrozdział, noszący tytuł *Odyseusz na Zachodzie*, poświęcony został artyzmowi Homera i jego roli w narodzinach filologii jako dyscypliny (część *Poeta: kunszt i autorytet*); w części tej m.in. przytaczam uwagi o Homerze Pseudo-Longinusa (traktat *O wzniosłości*). Druga część („*Iliada*” i „*Odyseja*” w *przekładzie*) to przede wszystkim zarys dziejów przekładów *Iliady* i *Odysei* na język polski. Greckie eposy (we fragmentach bądź w całości) przekładali mistrzowie pióra i uczeni, poeci i filologowie: od Jana Kochanowskiego przez Juliusza Słowackiego, Franciszka Ksawerego Dmochowskiego, Jacka Idziego Przybylskiego, Stanisława Staszica, Pawła Popiela, Augustyna Szmurłę, Lucjana Siemieńskiego, Stanisława Mleczkę, Jana Czubka, Lucjana Rydla, Ignacego Wieniewskiego, Kazimierę Jeżewską, Jana Parandowskiego i Nikosa Chadzinikolau po Roberta R. Chodkowskiego. Bardzo cennym przewodnikiem po dziejach dawniejszych polskich przekładów jest *Iliada* w opracowaniu i z komentarzami Antoniego Lange (Brody 1912).

Obie części podrozdziału *Podróże z Odyseuszem*, tzn. *Życie z Homerem* i *Credo – duch epiki i wielkość Homera*, skupiają się na *Odysei* Wittlina. Dla kontekstu znów warto przytoczyć fragment pracy Edith Hall o „powrotach” Odyseusza: „Poczucie, że Odyseusz może pomóc w tworzeniu świadomości narodowej, wyraźnie zmanifestowało się w Polsce. Józef Wittlin postulował, że Homer może pomóc pisarzom połączyć to, co najlepsze w starej «humanistycznej» europejskiej tradycji epickiej z ideami Młodej Polski, z literaturą modernistyczną, która dążyła do ukształtowania polskiej tożsamości kulturowej. W tym samym czasie, gdy amerykańscy, irlandzcy i angielscy moderniści tak silnie reagowali na *Odyseję*, przekład Wittlina zobowiązywał pisarzy Młodej Polski do odzyskania starożytnej, europejskiej i śródziemnomorskiej tradycji literatury epickiej”. Konstatacje te uważam za niezwykle ważne, istotnie bowiem przekład Wittlina – i zamysłem, i realizacją – od pierwszej swej wersji (1924) pełnił ważną rolę kulturotwórczą. Był czymś znacznie więcej niż kolejnym „polskim Homerem”. Rozpatrywać go należy w kontekście najważniejszych pomników polskiej literatury modernistycznej, na czele z dramatami Stanisława Wyspiańskiego. W podrozdziale tym śledzę następnie dalsze losy tego przekładu, tj. edycje z 1931 i 1957, wczytuję się w głosy komentatorów-korespondentów Wittlina (zarazem znawców Homera), takich jak: Jan Parandowski, Jerzy Stempowski, Marc Szeftel, Aleksander Turyn, Stanisław Vincenz czy Ignacy Wieniewski. Przegląd ten dowodzi, że *Odyseja* w przekładzie Wittlina, w każdej ze swych trzech odsłon, pełniła dla pisarzy i czytelników emigracyjnych niezwykle istotną rolę kulturotwórczą.

Trzeci z podrozdziałów ostatniego rozdziału monografii *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycznie obcy* zatytułowany jest *Oddech wędrówki* i razem z podrozdziałem kolejnym (tj. ostatnim tego rozdziału) za przedmiot dociekań ma kwestie stricte warsztatowe. Pierwsza jego część (*Styl i wydźwięk*) to szczegółowe studium języka poetyckiego i metody twórczej Wittlina, po pierwsze w odniesieniu do języka i metody Stanisława Wyspiańskiego (którego ówczesne oddziaływanie charakteryzował Wittlin jako „przytłaczający majestat”), po drugie — w perspektywie historycznej. Jak bowiem pisze Zoya Yurieff, autorka pierwszej (nb. wydanej najpierw po angielsku) pracy o Wittlinie: „Te trzy kolejne wersje *Odysei* odzwierciedlają wszystkie ważniejsze przemiany polskiego stylu literackiego w tym czasie” (*Józef Wittlin*, Warszawa 1997). Przywołuję następnie okoliczności powstania edycji kolejnych, pisząc o zadaniach translatorskich, jakie stawiał sobie w związku z ich przygotowywaniem autor tłumaczenia. W części drugiej (*Praca w słowie*) – zawierającej także pewne ustalenia dotyczące zawartości Wittlinowego archiwum – na przykładzie wybranych fragmentów z pieśni VII (*Odyss staje przed Alkinojem*) dokonałem szczegółowej analizy porównawczej trzech przekładów *Odysei* pióra Wittlina (1924, 1931, 1957), pokazując, jaki był charakter i zakres wprowadzanych na przestrzeni lat zmian odautorskich. W podrozdziale tym za bazę źródłową służą przede wszystkim trzy edycje Wittlinowej *Odysei*, oznaczone przeze mnie kolejno: *Odyseja*, Lwów 1924 – *Odyseja I*, *Odyseja*, Warszawa 1931 – *Odyseja II*, *Odyseja*, Londyn 1957 – *Odyseja III*.

Ostatni podrozdział nosi tytuł *Echa wędrówki*. Część pierwszą (*We własnej sprawie*) rozpoczynam słowami Wittlina: „Bronię archaizacji języka, choć uznaję konieczność miarkowania jej, bronię wiersza podobnego do heksametru” (*Pro domo mea* [w:] „Kultura” 1953). Przedmiotem

rozważań są tu bowiem dwie ważne polemiki, jakie Wittlin toczył „w obronie” własnego pomysłu na przekład *Odysei*: wokół archaizacji języka przekładu (ze Stanisławem Westfałem) i wokół najważniejszego dla polskiego Homera sposobu tłumaczenia – prozą czy wierszem, jakim metrum (z Janem Parandowskim). Przytaczam następnie fragment pieśni V (*Łódź Odyssowa*) i pokazuję, w jaki sposób tłumacz wywołuje tam określony rytm, mający oddać dynamikę pojedynku Odyseusza z morzem. Następnie przywołuję wybrane fragmenty pieśni I, XVII i XXI i staram się dowieść, że akcentuacja Wittlinowego heksametru jest tak naturalna, iż po wizualnej transformacji tekstu na prozę rytm pozostaje niezmienny. W części drugiej (*To nie prywatny biznes*) śledzę i analizuję szczegółowo przebieg korespondencyjnego konfliktu, powstałego na fali ukazania się *Iliady* w przekładzie Ignacego Wieniewskiego (Londyn 1961). Przez listy Wittlina i Wieniewskiego, ale także Stempowskiego, Vincenza i Giedroycia przetoczyła się wówczas ważna debata wokół Homera i jego obecności w Polsce. W podrozdziale tym korzystałem w pierwszym rzędzie z archiwaliów i publikowanych zbiorów korespondencji.

Zakończenie, stanowiące razem ze *Wstępem* logiczną i problemową klamrę dla całości, nosi tytuł „*Vivere non est necesse*” albo *Homer w świecie Wittlina* i dzieli się na dwa podrozdziały. W pierwszym z nich skupiam się na *Iliadzie* (część „*Iliada*” i *wojna trojańska*), jej obecności w dziejach kultury Zachodu oraz (a)historyczności tego eposu, o którym Antoni Lange (w swoim wstępie do *Iliady*, Brody 1912) pisał: „Całość bowiem, pomimo wszystkie rażące filologów przeciwieństwa – daje wrażenie jednolite, nadludzkiej piękności i mocy”. Następnie, z tej samej perspektywy przyglądam się *Odysei*, jej zawieszeniu między historycznością a fikcją, przywołując zjawisko powrotów spod Troi, tzw. *nostoi* (część „*Odyseja*” i *powroty*). W podrozdziale tym dwa wielkie greckie eposy ukazuję więc jako dwa archetypy szczególnie silnie oddziałujące w XX wieku tj.: „wojny światów” i powojennej tułaczki.

Drugi podrozdział tej ostatniej partii książki nosi tytuł *Załamanie się cywilizacji*. W pierwszej jego części (*Europejska wojna trzydziestoletnia*) zwracam uwagę, że trzydziestolecie 1914-1944 (1945), czyli czas, o którym Marek Kornat pisał: „Wielka Wojna uruchomiła proces wewnętrznych zmagania, które były kontynuowane w dobie dwudziestolecia «zbrojnego pokoju», by osiągnąć kulminację w drugiej wojnie światowej” („*Prakatastrofa*” *Europy* [w:] „*Dzieje Najnowsze*” 2014), może być rozumiany jako czas „końca świata”, po którym przychodzi epoka ponownej cywilizacyjnej integracji. To właśnie ów nowy „moment homerowy” – analogiczny do tamtego, który stanowił tło kształtowania się eposów Homera. Druga część tego podrozdziału zbiorczo przypomina losy „europejskich Odyseuszy”, czyli emigrantów politycznych i żydowskich uciekinierów, którzy po wojnie zmuszeni zostali do ułożenia sobie życia w Nowym Świecie. O ówczesnej nowojorskiej emigracji Czesław Miłosz pisał: „Było to bardzo specyficzne środowisko, jakby dalszy ciąg monarchii habsburskiej i Niemiec weimarskich” (*Mój Wittlin* [w:] „*Dekada Literacka*” 2001). Byli to często przedwojenni katastrofiści, którzy po „końcu świata” (czyli po załamaniu się cywilizacji zachodniej) bądź przystępowali do duchowej jego odbudowy, bądź przyjmowali postawę niemocy.

Studium kończy się wnioskiem, że każdy tłumacz (reinterpretator Homera) odnawia wartości i pojęcia podstawowe.

Informacje dodatkowe. Prezentowana monografia zaopatrzona jest w aparat naukowy (przypisy i bibliografia), zawiera także spis archiwów, w których prowadziłem badania. Wzbogaca ją 16 podpisanych fotografii, pochodzących ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adam Mickiewicza w Warszawie.

***Errata.** Na str. 232 omyłkowo podano „Philip Roth” zamiast „Joseph Roth”.

Podsumowanie. Jak zauważam w pewnym miejscu książki: „Wittlin, udrażliwiony z jednej strony na opowieść o itackim rozbitku, z drugiej – na los rozbitków sobie współczesnych, podróżuje przez życie z wyjątkową uważnością. Odyseusz powraca u niego nie tylko tam, gdzie się go spodziewamy, ale też w dziełach o niehomeryckiej tematyce, w listach czy notatkach, czasem z imienia, czasem nie, stając się kimś w rodzaju wielokrotnego sobowtóra: Żyda Wiecznego Tułacza, żołnierza cesarsko-królewskiej armii i głodującego polskiego emigranta, słowem – każdym możliwym wariantem Człowieka, jego pełną realizacją”. Tę właśnie osobliwą obecność Homera u Wittlina – tak tłumaczenie i komentowanie *Odysei*, jak jej kontemplowanie, aktualizowanie i „przymierzanie” do własnego losu – starałem się ukazać w książce *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycznie obcy*.

Przedkładane do oceny osiągnięcie jest pierwszym tak ujętym i tak obszernym opracowaniem tego tematu.

4.2. Recenzowana monografia naukowa (osiągnięcie jest dziełem indywidualnym): *Petroniusza sztuka narracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, ss. 202 (wydawnictwo z listy wydawnictw punktowanych, recenzent: prof. dr hab. Marian Szarmach) (II A.1).

Wcześniejszą monografią naukową mojego autorstwa jest książka poświęcona powieści antycznej.

Na *Petroniusza sztukę narracji* złożyło się siedem rozdziałów. Pierwszy, obszerniejszy, traktuje o historii dyscypliny, którą zwiemy bądź narratologią, bądź teorią narracji – od jej nowożytnych początków po ujęcia najbardziej współczesne. Mowa jest także o studiach nad narracją prowadzonych w ramach studiów klasycznych, a także o studiach nad powieścią antyczną w ogóle. Rozdział uzupełnia kilka uwag o wyobraźni, która jest niezbywalnym elementem każdego aktu lektury. Główny zrąb książki tworzy kolejne sześć rozdziałów: *Autor – narrator – fokalizator; Poziomy narracji; Czas; Przestrzeń; Postacie; Fabuła*. Książka *Petroniusza sztuka narracji* jest próbą lektury, z wykorzystaniem narzędzi interpretacyjnych z obszaru narratologii, słynnej powieści rzymskiego pisarza Petroniusza pt. *Satyryki*. W książce zwracam uwagę na szereg zabiegów, dotąd nie analizowanych u nas szczegółowo, stosowanych przez autora w sposób nowatorski. Jest to jedna z niewielu w polskim literaturoznawstwie publikacji naukowych podejmujących ten temat badawczy i jedyna podejmująca go kompleksowo.

W opinii filologa klasycznego profesora Mariana Szarmacha stworzyłem „pierwsze w Polsce w pełni nowoczesne studium teoretycznoliterackie poświęcone powieści Petroniusza oparte na najnowszych źródłach naukowych” (z recenzji).

4.3. Recenzowana monografia naukowa (osiągnięcie jest dziełem indywidualnym): *Parnicki, Malewska i długie trwanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, ss. 167 (wydawnictwo z listy wydawnictw punktowanych, recenzent: prof. dr hab. Stanisław Stabryła) (II A.2).

Chronologicznie pierwszą z moich monografii naukowych jest książka poświęcona obecności późnego antyku w polskiej powieści historycznej. Powstała ona w oparciu o wysoko ocenioną rozprawę doktorską.

Rozdział pierwszy pod tytułem *O nową historiografię* stanowi rodzaj wprowadzenia metodologicznego. W jego pierwszej części zaprezentowałem poglądy przedstawicieli francuskiej szkoły „Annales” na temat pisania historii – tak zwaną koncepcję długiego trwania; w drugiej przedstawiłem poglądy francuskich historyków odnośnie do historiograficznej metafory zmiernictwa i upadku cesarstwa rzymskiego; część trzecia zawiera rekapitulację ustaleń i aparat pojęciowy. Rozdział drugi pod tytułem *Powieść historyczna* dotyczy ewolucji tego gatunku w XIX i XX wieku. Analizy owego zagadnienia dokonałem z perspektywy krytycznoliterackiej, ze szczególnym uwzględnieniem wystąpień publicystycznych Józefa Ignacego Kraszewskiego (część pierwsza rozdziału) i Teodora Parnickiego (część druga). Rozdział trzeci, zatytułowany *Prolegomena do interpretacji powieści późnoantycznych Teodora Parnickiego i Hanny Malewskiej*, poświęcam takim zagadnieniom jak: opowieść biograficzna i powieść o kulturze, antyk w literaturze polskiej XIX i XX wieku, antyk w kinie i telewizji. Najbardziej obszerny z całej rozprawy rozdział czwarty (*Rzym – upadek czy trwanie?*) to analiza i próba interpretacji w duchu historii długiego trwania wybranych powieści autorstwa Teodora Parnickiego i Hanny Malewskiej. Omówiłem kolejno: *Aecjusz, ostatni Rzymianin* i *Przemija postać świata* oraz trylogia *Twarz księżycy* (ze szczególnym uwzględnieniem jej środkowej części). Książkę zamknąłem uwagami o nośności metafory ostatnich Rzymian w Polsce Ludowej oraz o dwóch koncepcjach historiozoficznych, jakie stoją za prezentowanymi utworami.

W opinii profesora Stanisława Stabryły, największego autorytetu w zakresie recepcji antyku książka „*Parnicki, Malewska i długie trwanie*” bez wątpienia jest wartościową i oryginalną rozprawą naukową na temat antyku w polskiej powieści historycznej XX wieku, opartą na przykładach z twórczości Parnickiego i Malewskiej. Autor demonstruje w pełni nowoczesne podejście do podjętego zagadnienia. Nie naśladując ani nie powtarzając tradycyjnych analiz historyczno- czy teoretycznoliterackich sprzed kilku czy nawet kilkudziesięciu lat, stara się odkryć głębokie znaczenie omawianych dzieł, a przede wszystkim ich funkcję w świadomości współczesnego społeczeństwa” (z recenzji).

4.4. Rozdziały w monografiach naukowych i artykuły naukowe (osiągnięcia są dziełami indywidualnymi):

Jak dotąd opublikowałem sześć rozdziałów w monografiach naukowych, z czego jeden ukazał się przed doktoratem (II D.1), a pięć pozostałych po doktoracie (II C.1-5). Opublikowałem ponadto piętnaście artykułów naukowych (II E.1-13), z czego siedem w czasopismach punktowanych, a pozostałe osiem w czasopismach niepunktowanych. Wszystko, zarówno rozdziały w książkach jak i

artykuły, są to teksty recenzowane. Wszystkie artykuły przeze mnie w tym punkcie wymienione spełniają kryteria stawiane artykułom naukowym (zob. par. 9 p. 1 [w:] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej).

W zdecydowanej większości krótszych form naukowych, tj. rozdziałów w monografiach i artykułach, poruszam od lat i konsekwentnie tematykę recepcji antyku (II C.1-2, II C.4-5, II E.1, 3, 5-6, 8, 11, 12, II F.1-2). Na przestrzeni lat naukowo omawiałem twórczość (i związki z antykiem) takich autorów jak m.in.: Klemens Janicki, Henryk Sienkiewicz, Teodor Jeske-Choiński, Teodor Parnicki, Hanna Malewska, Jerzy Stempowski, Gustaw Herling-Grudziński, Józef Wittlin i Anna Frajlich, a także William Shakespeare, Gustave Flaubert, Henry David Thoreau czy Mary Renault. Stricte w antyku osadzone są analizy dotyczące wizerunku kobiety w starożytności (II D.1) oraz twórczości Pliniusza Młodszeo (II E.4) i Ksenofonta (II E.10). Mam w swoim dorobku także kilka artykułów o charakterze teoretycznym, metodologicznym, dotyczących zagadnień narracji (II E.7, 9) oraz perspektyw badawczych dla studiów porównawczych grecko-rzymsko-sinologicznych (II E.2). Osobne miejsce zajmują publikacje poświęcone twórczości Konstandinosa Kawafisa (którego wierszy jestem tłumaczem), wśród nich najważniejsze jest studium zamieszczone w specjalistycznym „Przekładańcu” (II E.13).

***4.5. Książki literaturoznawcze nierecenzowane (osiągnięcia są dziełami indywidualnymi):**

Jestem ponadto autorem czterech książek literaturoznawczych nierecenzowanych, w tym jednej wydanej w wydawnictwie z listy wydawnictw punktowanych: *Kawafis. Świat poetycki*, Wydawnictwo Homini/Tyniec, Tyniec 2013. ss. 130 (II A.3) (jedna z zaledwie kilku książek w polskim literaturoznawstwie poświęconych Konstandinosowi Kawafisowi), oraz trzech wydanych w wydawnictwie spoza ministerialnej listy, tj: [1] *Wolność słoneczna*, Wydawnictwo KEW, Wrocław/Wojnowice 2020, ss. 195; [2] *W rejony mroku*, Wydawnictwo KEW, Wrocław/Wojnowice 2017, ss. 219; [3] *Fantazje mimowolnego podróżnika*, Wydawnictwo KEW, Wrocław/Wojnowice 2016, ss. 225 (II B.1-3). Jakkolwiek owe książki nie spełniają formalnych wymogów stawianych monografiom naukowym, to każda z nich w pewnym zakresie korzysta z literaturoznawczego instrumentarium i stanowi, w moim przekonaniu, pewien wkład w rozwój dyscypliny (w obszarach: literatura antyczna, literatura nowogrecka i literatura polska). Stąd podaję je tutaj w charakterze uzupełnienia.

(Wszystkie trzy książki poświęcone polskim pisarzom emigracyjnym otrzymały bardzo dobre recenzje. O *Fantazjach mimowolnego podróżnika* pisano m.in. w „Zeszytach Literackich” (Jan Zieliński, *O Owidiuszu Jerzego Stempowskiego (Jacek Hajduk, „Fantazje mimowolnego podróżnika”)* (139/2017)) i „Przeglądzie Politycznym” (Włodzimierz Paźniewski, *Owidiusz w Dawidgródku* (142/2017)). Omówienia książki *W rejony mroku* m.in. ukazały się np. w kwartalniku „Kronos. Metafizyka, kultura, religia” (Paweł Rzewuski, *O mrocznym opus magnum Herlinga-Grudzińskiego na nowo* (2018-3)) i miesięczniku „Nowe Książki” (Magdalena Czocho, *Prześwity w mrokach* (2018-1)). Książka *Wolność słoneczna* omówiona została w „Sztuce czytania” (Marek Zagańczyk, *Jacek Hajduk, „Wolność słoneczna”* (5.06.2020)) oraz w „Nowym Napisie Co

Tydzień” (Jakub Żmizdiński, *Hajduka opowieść o swoim Vincenzie* (29.10.2020)). Pozycje te – poświęcone wątkom antycznym w twórczości polskich pisarzy emigracyjnych – uważam za ważny pomost między światem akademii oraz światem czytelników niezawodowych).

Nadmieniam, że trzykrotnie za swoją działalność naukową zostałem wyróżniony nagrodą Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego (2014, 2015, 2016).

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

5.a. Swoją działalność naukową prowadziłem dotąd, będąc afiliowanym do więcej niż jednej instytucji naukowej.

Kolejno były to: (1.) Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (obecnie: Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; w latach 2009-2012) oraz (2.) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (2013-obecnie).

5.b. Badania naukowe prowadziłem także w jednostkach poza Polską.

W ramach stypendium badawczego Fundacji z Brzezia Lanckorońskich w Rzymie (miesięczny pobyt badawczy, 2015) pracowałem w następujących instytucjach: (1.) Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, (2.) American Academy in Rome, (3.) Papieski Instytut Studiów Kościelnych. Efektem m.in. tych prac jest monografia *Petroniusza sztuka narracji* (II A.1). W ramach stypendium badawczego tejże Fundacji z Brzezia Lanckorońskich w Londynie (miesięczny pobyt badawczy, 2017) pracowałem w instytucjach: (1.) Institute of Classical Studies, School of Advanced Study, University of London, (2.) The Warburg Institute, (3.) Biblioteka Polska POSK w Londynie. Prowadziłem tam badania zarówno nad literaturą rzymską, jak i polską literaturę emigracyjną.

W ramach współpracy międzynarodowej na terenie Europy z uczonymi-archeologami ze Słowacji, Czech i Węgier (m.in. z (1.) Czeskiej Akademii Nauk i (2.) Słowackiej Akademii Nauk) przez ok. tydzień prowadziłem warsztatowo-wyjazdową działalność badawczą w ramach wspólnie przygotowywanego wniosku o Fundusze Wyszehradzkie (2022).

W charakterze naukowym dwukrotnie przebywałem w Azji. Instytucje przyjmujące to: (1.) Shanghai Normal University w Chinach (ponad tygodniowe konsultacje naukowe oraz udział w konferencji międzynarodowej, 2018) oraz (2.) Yale-NUS College w Singapurze (tygodniowy pobyt badawczy: udział w międzynarodowych warsztatach naukowych, 2019). Wyjazdy te zaowocowały nawiązaniem przeze mnie kontaktów badawczych z uczonymi chińskimi i amerykańskimi. Efektem tych pobytów i prowadzonych w czasie ich trwania (oraz potem) konsultacji z uczonymi z Chin i USA jest m.in. rozdział mojego autorstwa w dwutomowej książce pt. *New Frontiers of Research on Ovid in a Global Context. Studies in Western Classics Series* pod red. Jinyu Liu (wyd. Peking

University Press). Rozdział nosi (angielski) tytuł: *Reception of Ovid in Central and Eastern Europe* i ukazał się w tłumaczeniu na język chiński (II C.1).

W celach naukowych dwukrotnie przebywałem w Stanach Zjednoczonych. Raz w Cambridge (Massachusetts) i raz w Nowym Jorku. Instytucje przyjmujące to: (1.) Houghton Library, Uniwersytet Harvarda (miesięczny pobyt badawczy: badania archiwalne i konsultacje naukowe, 2022) oraz (2.) Polski Instytut Naukowy w Ameryce (PIASA) i (3.) Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce (w obu nowojorskich instytucjach prowadziłem około-miesięczne badania archiwalne, 2022). Najważniejszym efektem mojej działalności naukowej (w tym prac archiwalnych) prowadzonej w Stanach zjednoczonych jest monografia *Józef Wittlin w Ameryce. Klasycy obcy*, stanowiąca główne osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (I A.1).

5.c. Referaty.

W toku swojej dotychczasowej kariery naukowej wygłosiłem piętnaście referatów, z czego osiem na konferencjach i sympozjach o charakterze międzynarodowym (II N.1-8) i siedem na tych o charakterze krajowym (II O.1-7).

Tematyka wystąpień dotyczyła bądź literatury antycznej, bądź literatury polskiej, bądź związków między nimi, ale także literatury nowogreckiej. Referaty wygłaszałem bądź w języku angielskim (*Pliny in Pliny: Some Remarks on the Rhetoric of Political Writing and Self-promotion*, Nicosia 2018; *Ovid in Early Modern Poland*, Bristol 2017; *Ovid in East-Central Europe*, Shanghai 2017), bądź w języku polskim (*Grecka mądrość Stanisława Vincenza*, Londyn 2021; *Vincenz – Wittlin – Wieniewski. Polscy homerydzi z kręgu paryskiej „Kultury”*, Kraków 2021; *Kamienny Budda, czyli Gustaw Herling-Grudziński w Birmie*, Krosno 2019; *O intelektualnych związkach Stanisława Vincenza z Grecją antyczną*, „*Vincenz: Dialog – Karpaty – Europa Środkowa*”, Kraków 2018; *Między wielkością oryginału a wielością przekładów. O warsztacie tłumacza na marginesie „Kanonu” Konstandinosa Kawafisa*, Poznań 2018; *O Jerzym Stempowskim, Gustawie Herlingu-Grudzińskim i podróżach literackich*, Wojnowice 2017; *Rzym rosyjskich symbolistów. Wokół książki Anny Frajlich „The Legacy of Ancient Rome in the Russian Silver Age”*, Rzeszów 2016; „*Satyricon*” Petroniusza w świetle współczesnej teorii narracji, Kraków 2016; *Owidiusza narracja autobiograficzna*, Kraków 2015; „*Kanon*” K. Kawafisa, Wojnowice 2014; *Kategoria narracji w literaturoznawstwie i dziedzinach pokrewnych, czyli powrót do Arystotelesa*, Kraków 2014; „*Hamlet*” Szekspira a tragedie Seneki, Kraków 2013; *Kobieta w późnym antyku*, Ostrowiec Świętokrzyski 2009.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

6.a. Dydaktyka.

Jako etatowy pracownik uniwersytetu prowadziłem dotąd zajęcia dydaktyczne ze studentami z kursów z zakresu: historii literatury antycznej i polskiej, teorii literatury i poetyki, recepcji kultury

antycznej w literaturach Europy nowożytnej i polskiej, a także z języka łacińskiego, zarówno dla studentów filologii klasycznej, jak i studentów innych filologii.

Byłem promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej (2023) i promotorem pracy licencjackiej (2023), a także recenzentem prac licencjackich.

Jestem opiekunem Koła Naukowego Filologów Klasycznych. Aktywnie wspieram studentów w działalności naukowej, popularyzatorskiej i organizacyjnej, a w także mobilności międzynarodowej (recenzje, opinie, rekomendacje). Sprawuję bądź sprawowałem opiekę naukową także nad innymi inicjatywami i aktywnościami studenckimi (np. Dzień Otwarty, Festiwal Nauki).

Od lat jestem opiekunem naukowym studenckich warsztatów wyjazdowych zarówno zagranicznych: Włochy (Neapol, Rzym), Grecja (Ateny), Słowacja (Bratysława), Czechy (Musov), Węgry (Budapeszt), jak i krajowych (Warszawa).

6.b. Organizacja i popularyzacja.

W ramach projektów i działań uniwersyteckich, ale także we współpracy z innymi instytucjami nauki bądź kultury, prowadzę także aktywną działalność organizacyjną i popularyzatorską (III C.1-15).

W ramach projektów badawczych ze środków Inicjatywy Doskonałości Uniwersytetu Jagiellońskiego przygotowałem (wspólnie z prof. Krzysztofem Bielawskim) dwie serie podcastów promujących kulturę antyczną (*Kto zabił Homera?* i *Po co Homer?*). Nagrania te, przygotowane we współpracy z Kolegium Europy Wschodniej i nagrane przez profesjonalną firmę Free Range Productions, angażowały do współpracy studentów filologii klasycznej i dotarły do tysięcy słuchaczy (II S.2-3). Wspólnie z Pałacem Potockich i Krakowskim Biurem Festiwalowym (w ramach projektu kierowanego przez prof. Aleksandrę Klęczar) przygotowałem serię spotkań autorskich z cyklu „Czytaj w klubie”. Wraz z Kolegium Europy Wschodniej współorganizowałem wydarzenia literackie w Krakowie, m.in. w ramach Nocy Poezji (spotkania poświęcone poezji nowogreckiej) czy „Urodziny Gustawa Herlinga-Grudzińskiego”. Wielokrotnie występowałem w mediach (tv, radio, Internet) oraz na spotkaniach autorskich (Wojnowice, Leszno, Kraków, Gliwice, Londyn i in.), promując literaturę piękną oraz kulturę antyczną i tradycję klasyczną. Przeprowadziłem także kilka wywiadów, z których na szczególną uwagę zasługują rozmowy z Ireneuszem Kanią (II K.10) i Jackiem Bocheńskim (publikowana rozmowa jest fragmentem wywiadu-rzeki, który przeprowadzam z tym pisarzem; II K.3).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

7.a. Działalność przekładowa.

Począwszy od roku 2013 publikuję w czasopiśmie literackich, kulturalnych i naukowych tłumaczenia z języków: nowogreckiego, łacińskiego, angielskiego i chińskiego (II I.1-18 i II G.1). W roku 2014 ukazały się zebrane w jednym tomie przekłady wierszy Konstandinosa Kawafisa mojego autorstwa (*Kanon. 154 wiersze*; II H.1). Przekład ten został wyróżniony nominacją do

Poznańskiej Nagrody Literackiej w kategorii Nagroda-Stypendium im. Stanisława Barańczaka (2017).

Mojej działalności translatorskiej towarzyszą od lat aktywności i wystąpienia (na uniwersytetach i w instytucjach kultury) o charakterze praktyczno- i teoretyczno-przekładowym, a także teksty z zakresu translatologii (II E.13, II O.3).

7.b. Działalność literacka.

Równolegle z prowadzeniem działalności naukowej, dydaktycznej, organizacyjnej i przekładowej, zajmuję się również pisaniem literatury pięknej.

Dwie moje książki o charakterze ściśle literackim to powieść *Pliniusz Młodszy* (2012; II M.1) oraz *Dziennik Roku Szczura* (2022; II L.1). Jestem też autorem opowiadań publikowanych po polsku, ukraińsku i chińsku (II L.2-5). Najważniejsze miejsce w moim dorobku literackim zajmują eseje, publikowane po polsku, niemiecku i angielsku (II J.1-94). Tematy, które najczęściej w nich poruszam to: literatura, antyk i tradycja klasyczna, historia starożytna, podróż, cywilizacja zachodnia, Europa i in.

Za swoją działalność literacką zostałem jak dotąd wyróżniony: Nagrodą Krakowa Miasta Literatury UNESCO (2021); Nagrodą Literacką Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie z siedzibą w Londynie (2018); Stypendium Twórczym Miasta Krakowa (2018); wspomnianą powyżej nominacją do Poznańskiej Nagrody Literackiej w kategorii Nagroda-Stypendium im. Stanisława Barańczaka (2017); stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Młoda Polska” (2015).

..... (podpis wnioskodawcy)